

«Bullshit» er blitt et nytt forskningsfelt, og professor Harry G. Frankfurt mener bullshit-faktoren i offentligheten er mer skadelig enn løgnen. Er det bare vrøvl?

Verre enn løgn

**BØKER
ANE
FARSETHÅS**

Harry G. Frankfurt
«Om bullshit»
Krakiel, 88 sider

Å presentere en bok med tittelen «Om bullshit», kan virke mer som en ironisk gest å la Jerry Seinfeld enn som seriøs forskning. Men det er på ramme alvor filosofen Harry G. Frankfurt skrev sin analyse av vrøvlens vesen, som siden den utkom i 2005 alt har oppnådd noe nær klassikerstatus, og som nå utgis på norsk.

«Bullshit» kunne mest dekkende oversettes med «pisspreik», skriver filosof Lars Fr. H. Svendsen i sitt forord; den norske oversettelsen har likevel beholdt ordet «bullshit» som en internasjonalt kjent kode. En instinktiv reaksjon er å avvise prosjektet som velkjent sutring over at alt var bedre før: Besto offentligheten før kun av lutter høyverdighet og edle intensjoner? Selvfølgelig er vår og tøv for menneskelig til å være en nyhet. Men det er ikke et slikt vagt angrep på generelt forfall Frankfurt bedriver.

I stedet er det et forsøk på en skarpsindig logisk og språkfilosofisk sondring mellom ulike former for usannhet. Bullshit er noe helt annet enn løgn, hevder Frankfurt. Forskjellen ligger i innstillingen. Å lyve er å bevisst fremstille fakta på en annen måte enn den man vet er sann. Løgnen krever slik sett både et direkte forhold til sannheten og et aktivt valg om å fordreie den, noe som gjør omkostningen ved å lyve høy. «En som lyver og en som forteller sannheten, spiller så å si på hver sin banehalvdel,

PAULI ORD. Filosofen Harry G. Frankfurt avslører moderne politisk språkbruk som «weapons of mass distraction». Foto: Spartacus forlag

men i samme spill,» skriver Frankfurt. Eller som Homer Simpson så filosofisk har sagt det: «It takes two to lie, Marge: one to lie, and one to listen».

Bullshitteren, derimot, er ikke opptatt av om det som sies er sant eller ikke. Bullshit kan tilfeldigvis være sann, slik en klokke som står stille vil vise riktig tid to ganger i døgnet. Men det som kjennetegner bullshit er at den som snakker ser bort fra sannhetsbegrepet, og i stedet sikter seg inn mot ytringens virkning: bullshit er innstilt på å oppnå ønsket effekt på tilhøreren, uavhengig av hvordan det som sies forholder seg til sannheten.

Frankfurts definisjon ligner mistenkelig på alt snakket om «signaleffekter» som veien til et godt omdømme, der fakta synes underordnet «signalene» et budskap sender ut. Ikke overraskende får dermed pr-folket den tvilsomme ære av være spydspissen for opphøyelsen av bullshit «i ren og uforfalsket form» til en stadig mer utbredt norm for kommunikasjon. (Det kan samtidig anføres at selv Aristoteles' klassiske retorikk ikke egentlig skiller mellom bullshit og sann tale all den tid talens effekt på tilhøreren er retorikkens emne.)

Den som har gjort mest for å fremme salget av «Om bullshit» er George W. Bush, skriver Svendsen i forordet. Om «weapons of mass destruction» viste seg å være nettopp bull-

shit, er arsenalet av «weapons of mass distraction» velfylt i Washington. Vår tids mest konsekvensrike bullshit er nok de berømte ordene om at Saddam Hussein hadde masseødeleggelsesvåpen, og at man «hadde fått kjennskap til» at Saddam hadde kjøpt anrikt uran i Afrika. Om det i fremtiden skulle la seg bevise at urankjøpet noensinne fant sted, vil det ikke endre det faktum at det opprinnelige utsagnet var bullshit. Fordi man oppfant frasen «fått kjennskap til», som et forsøk på å smugle urankjøpet inn som et nestenfaktum, når noe bevis for dette ikke fantes.

Frankfurts viktigste forløper er antagelig George Orwell, som i det klassiske essayet «Politics and the English Language» beskrev hvordan «nyttalen» i hans roman «1984» sprang ut av en analyse av maktens språk i virkeligheten.

«Om bullshit» er ikke det eneste tegnet i tiden på at språkfilosofi igjen får betydning i forståelsen av makt. Mange har i det siste pekt på det abstrakte i finansinstrumentene som har fått økonomien til å vakle, og tatt for seg hvor flytende begreper som «verdi» er i derivatmarkedenes og hedgefondenes språk. Sist en artikkel i magasinet New Yorker, som tolket det mest abstrakte finansielle språket som «økonomisk postmodernisme», som går gjennom samme syklus av selvrefererende

innadvendthet som kunst, musikk og litteratur gjorde i forrige århundre.

James Wood, vår tids mest respekterte litteraturkritiker, tok på sin side nylig for seg valgkampspråket og karakteriserte republikanernes kampanje med det orwellske nyordet «verbage». Republikanerne har ikke bare erklært krig mot terror, men også «a war on words», hevder Wood. Den kjennetegnes på den ene siden av et lemfeldig forhold til forbindelsen mellom ord og sannhet. Men samtidig også av en antiintellektuell skremelsespropaganda om at ord i seg selv er skumle saker, oppfunnet av eliten for å holde folket, ved rørligger-Joe, nede. Feilen med Obama er ikke bare at han er «liberal» eller «sosialist», men også at han er «just a person of words». Å veie sine ord blir her like suspekt som det å være flink er i den norske skolen: «Words are everything to him,» som en republikansk senator anklagende sa om Obama.

Frankfurt bidrar på en enkel, men fundamental måte med verktøy til å diskutere språket rundt oss. Å lese den er som å rense blikket, og få et sett røntgenbriller man kan anvende på konkrete budskap i politikk og medier. Det er i alle fall alt annet enn vrøvl.

Ane Farsethås er litteraturanmelder og kommentator i Dagens Næringsliv.

Navn: Ivar Eggja
Alder: 43
Stilling: Internasjonal direktør, Malthus

PÅ NATTBORDET

– På nattbordet har jeg en vekkerklokke, men jeg er jo ute og reiser en del, og da har jeg alltid med meg bøker, så det gjelder kanskje det også?

– **Så absolutt.**

– Jeg ble nettopp ferdig med «Angels and Demons» av Dan Brown, jeg prøver å lese en del på engelsk for å holde språket ved like. En bok som jeg bruker litt lengre tid på er «Den unge Stalin».

– **Av Simon Sebag Montefiore.**

– Ja, det var et navn som var lettere å gjenkjenne da du sa det, enn det er å huske det selv!

– **Utrolig å lese hvordan han fyren fikk med seg knivstikkere og gangstervenner helt til topps.**

– Ja! De ble jo med til mål! Det er fascinerende å lese hvordan denne mannen med all sin galskap finansierte Lenin ... Jeg jobber jo en del mot Russland, og ser jo hvordan det er bygget opp over hundre år med dette systemet. Da blir man litt ydmyk.

– **Man kan kanskje undre seg over at det ikke er verre?**

– Det er, som du sier, imponerende at det ikke er galere. Den utviklingen de har hatt kunne man vanskelig ha forestilt seg for tju år siden, ikke engang ti! Og det er jo et så vanvittig stort land, over elleve tidssoner. Allikevel er det nesten ikke dialektforskjeller, de snakker ved grensen til Finnmark som ved havet ut mot Japan.

– **Angivelig skal det være betydelig større dialektforskjeller på slovensk enn på russisk.**

– Eller på rogalandsk! Avstanden mellom dialektene i Egersund og Haugesund er større enn hva man finner på russisk.

– **Handler du mye på flyplasesenes bokhandler?**

– Ja, jeg tar gjerne med meg noen pocketbøker. Jeg hadde stor glede av Stieg Larsson. Bind to tok jeg med meg på hytta, og der røk 780 sider på en uke.

– **Men ellers er det uinnbundet?**

– Nå har jeg Fredrik Forsythes «Afghaneren». Jeg har jo jobbet mot Midtøsten også, og hva de er vokst opp med ... Du vet, noen tror man kan reise rundt og tro at man selv sitter på fasiten, men det finnes en grunn til at mennesker andre steder i verden agerer som de gjør. Det er det interessant å finne ut av, å lese ting som gir forståelse.

■ E-post: etterbors@dn.no Kontaktpersoner: Trygve Aas Olsen trygve.aas.olsen@dn.no og Ane Farsethås ane.farsethas@dn.no

■ DN betinger seg retten til å lagre og utgi alt stoff i elektronisk form, også gjennom samarbeidspartnere, og til å forkorte innlegg.

■ Bidrag som ikke er bestilt, honoreres ikke. **Hovedinnlegg/kronikk:** Maks 4000 tegn (cirka 700 ord). **Underinnlegg/replikk:** Maks 1000 tegn (cirka 200 ord).

Dagens Næringsliv

Sentralbord 22 00 10 00

Kundeservice 800 41 055

Annonse 22 00 10 75

Dagens Næringsliv
Grev Wedels plass 9,
Postboks 1182 Sentrum,
0107 Oslo

Feature: 22 00 13 51

Finans: 22 00 13 64

Foto: 22 00 13 07

Livsstil: 22 00 13 69

Nyhetsjef: 24 10 14 30

Næringsliv/IT: 22 00 13 74

Politikk/økonomi: 22 00 13 93

Utenriks: 22 00 13 65

REDAKSJONER UTENFOR OSLO

Bergen: 55 33 62 10

Kristiansand: 38 07 13 00

Stavanger: 51 85 81 11/13

Trondheim: 73 80 89 20

Tromsø: 77 66 56 65

REDAKSJONER UTENLANDS

Brussel: +32 47 3510 842

Bangkok: +66 7622 5970

New York: +1 212 317 4838

Stockholm: +46 8 573 652 24

TELEFAKS OSLO

Abonnement: 22 00 10 60

Administrasjonen: 22 00 10 10

Annonse: 22 00 10 70

Løssalg: 22 00 10 30

Redaksjonen: 22 00 11 10

TELEFAKS UTENLANDS

Bangkok: +66 762 34580

Stockholm: +46 8 736 30 06

TELEFAKS UTENFOR OSLO

Bergen: 55 31 65 92

Kristiansand: 38 07 08 30

Stavanger: 51 85 81 10

Trondheim: 73 80 89 02

Tromsø: 77 66 56 78

E-POST

annonse@dn.no

kundeservice@dn.no

redaksjonen@dn.no

www.dnavis.no

REDAKSJONEN etter kl. 16.30

Desken: 22 00 11 00

EtterBørs: 22 00 13 55